

prirodoslovne spise, VII. narodne stvari, VIII. estetične spise; šesti letnik pa je Levec uredil bolj logično po teh-le točkah: I. pesni, II. balade, romance, znanstveni in ukoviti spisi, V. domače stvari, VI. razne stvari. To razdelitev je obdržal, v 7. letniku je samo še pristavil poseben oddelek: spisi v dramatični obliki.

Levec pa je tudi pridržal Stritarjev »Slovenski Glasnik«. Že l. 1870. je namreč Stritar zaključil vsako številko svojega »Zvona« s takozvanim »Slovenskim Glasnikom«. »Pod tem imenom bomo podajali«, pravi h koncu 1. številke (str. 16.), »kratek pregled vsega, kar se prikaže količkaj znamenitega na polju slovenske literature in umetnosti.« V 2. letniku, ki je pričel zopet izhajati šele 5 let po prvem l. 1876., je Stritar sicer zopet opustil »Slovenski Glasnik«, toda l. 1877. ga je zopet uvedel. V tem »Glasniku« je Levec razpravljal o Jurčičevih romanih »Doktor Zober« in »Mej dvema stoloma« ter o njegovi zbirki »Slovenska knjižnica«, o Kersnikovem romanu »Na Žerinjah«, o »Dramatičnem društvu«, o muzikalnem slovstvu itd.

To smer je torej Levec obdržal tudi v novem »Zvonu« ter pridejal ob koncu vsake številke »Slovenski Glasnik«, ki ga je l. 1886. izpremenil v »Listek«. To je v slovstvenem in kulturnem oziru najzanimivejši del vsega »Zvona«. Levec je motril s paznim očesom vse pojave na literarnem in kulturnem polju slovenskem, pa tudi slovanskem, ter opozoril na vsako novo knjigo, na vsak nov gibljaj ali nov pojav na tem polju. Izvečine je pisal te članke sam. Eden izmed stalnih napisov teh razprav in razpravic, objav in ocen se glasi: nove slovenske knjige, drugi: slovenska književnost. V »Slovenskem Glasniku« govori o »Matici Slovenski«, njenem ustroju, njenih publikacijah, odborovih sejah in sklepih itd., o »Slovenskem Pravniku«, o »Slovenskem dramatičnem društvu«, o knjigah »Družbe sv. Mohorja«, o Marnovem »Jezičniku«, o »Pedagoški letniku«, o Krajčevi »Narodni biblioteki«, o Jurčičevi »Slovenski knjižnici«, o »Archivu für Heimatskunde«, o »Archivu für slavische Philologie«, o »Jugoslovanski akademiji«, o čeških leposlovnih listih, o Wolfovem slovarju, o slovenskih muzikalijah, o slovenskih slikarjih itd. itd. Da je Levec hotel v slovenskem občinstvu zbuditi tudi zanimanje za godbeno umetnost, priča članek o Davorina Jenka opereti »Vračara ili baba Hrka« (»Ljubljanski Zvon«, 1882, str. 435.), kjer imenuje to opereto prvo večje delo na polju vokalne muzike ter opozarja na veliko priznanje, ki ga je pri občinstvu našla ta opereta, v kateri je Jenko pokazal, da je »talent, združen z narodnim genijem«.

V »Slovenskem Glasniku« »Zvona« l. 1883. je n. pr. priobčil zapisnik vseh slovenskih novin, ki so tega leta izhajale v Slovencih; bilo jih je 28 (gl. str. 340.—342.). V istem letniku nahajamo »Pogled na cerkveno književnost«, kjer je naštetih 46 števil; l. 1885. pa je slovenskih časopisov sestavil in naštel že 34 (gl. str. 631.—635.), vrhutega še »Laibacher Diözesanblatt«, ki »časih prinese kako slovensko razpravo«, l. 1888. je uvedel v »Zvonu« »bibliografijo slovensko«, o kateri pravi: »Pod tem naslovom hočemo odslej naznanjati vse nove knjige slovenske, ki se pošiljajo uredništvu našemu; o važnejših izmed njih bodemo o priliki obširneje poročali.« (Dalje.)

Drobiž.

O slovenskem gledališču govoriti je mogoče le, če se ozreš precejšnje pot v preteklost, ali pa, če zasanjaš v bodočnost. Sedanjost molči, kakor grob molči, kajti slovensko gledališče je pokopano in na njegovi gomili cvete bohotno strupena roža — film.

Pogled v preteklost je žalosten. Mnogo buke, a malo haska!

Kje je sad mnogoletnega obstoja slovenskega gledališča? Če bi se bilo res oralo in sejalo, da ni bila vse samo prazna gesta — vzlic vojnemu viharju bi bile morale ostati vsaj koreninice, iz katerih bi bilo vzklilo zopet novo življenje, tako da bi imeli danes že davno zopet pošteno dramo.

Tudi opera bi se mogla gojiti, dasi slovenska dramatična umetnost ne bi ničesar izgubila, če bi je ne bilo. In opereta? — Bolje bi bilo, da ni našla nikdar poti na slovenski oder!

A kje leže oni vzroki, ki so zadržavali razvoj slovenskega gledališča in še celo izpodkopavali temelj onemu, kar je bilo dobrega in pristnega?

Glavni krivec je sistem, po katerem se je slovensko gledališče že od nekdaj vodilo, a najhujše grehe ima na vesti era »Krpanove kobile«. Vse, kar je bilo pred njo slabega, je tudi takratno vodstvo uvrstilo v svoj sistem, in vse, kar je slovensko gledališče še slabega čakalo, je to vodstvo z odprtimi rokami sprejelo.

Razvitek slovenske drame bi bil moral biti glavni cilj, za katerim bi bilo moralo stremeti vsako vodstvo našega gledališča. Slovensko gledališče se ne sme primerjati s kakšnim drugim provincijalnim ali, recimo, mogoče celo z ljubljanskim nemškim gledališčem. Temu je glavni namen zabava, in nemška igralška umetnost in dramatična literatura ne bosta raditega prav nič trpeli, če se uprizarjajo na ljubljanskem nemškem odru tudi skozi vse leto samo operete in veseloigre. Nemška dramatična umetnost ima svoje torišče v nešteti drugih prvovrstnih gledališčih. Toda mi Slovenci imamo samo eno gledališče, in to ima raditega čisto druge dolžnosti — gojitev in razvitek slovenske igralske umetnosti in slovenske dramatične literature. Potrebo po lahki zabavi, ki jo občuti seveda tudi naše občinstvo ravno tako živo kakor vsako drugo, bi bilo treba na vsak način upoštevati, a le v tem zmislu, v kolikor pri tem ne bi bilo v nevarnosti ono resno vzvišeno stremljenje. To pa je mogoče le pri pravi sestavi repertoarja in ob sistematičnem izpopolnjevanju slovenskega igralskega objekta.

V repertoarju bi morala prevladovati drama. Na drugem mestu naj bi bila opera. Opereta nima z umetnostjo nič skupnega, ne z dramatično in tudi ne z glasbeno, in bi se smela samo v toliko uprizarjati, v kolikor bi to dopuščalo potrebno število dramskih in opernih predstav.

A pri nas je bilo ravno narobe. Opereta, ki se je, posebno v času že prej imenovane ère z veliko ljubeznijo gojena, prav bujno razcvetela, je gospodovala. Vodstvo je pustilo umetnost čisto brezvestno v nemar. Če je vedelo, da bo opereta bolje obiskana kakor drama ali opera, je rajši uprizorilo opereto, tako da smo doživeli tudi pri nas že sramotno visoko število

enajstih predstav ene in iste operete v eni in isti seziji. Če se je drama uprizorila dvakrat, je bilo to za vodstvo že nekaj čisto zadovoljivega, tretja predstava mu ni bila več dobrodošla, kajti puhla opereta je že nestrpno čakala na to, da priskaklja zopet lahkih nog in ravno tako lahke vesti na oder. In pri tem smo imeli par dramatičnih predstav, ki so bile tudi drugič, dà, včasih celo tretjič zelo dobro obiskane, tako da ni bilo izgovora, in vendar — tretjič in četrtič se drama ni smela igrati. Posledica je bila ta, da je pričelo občinstvo smatrati dramo za nekaj manj vrednega, da je moral dramski ensemble v kratkem času naštudirati stvari, za katere bi bilo potrebno pravzaprav vsaj še enkrat toliko pripravljanja. Tako nista imela ne režiser in ne igralec zadosti časa za temeljito proučevanje svoje naloge, ustvarjati sta morala na hitro, šablonski.

Vsak igralec potrebuje za svoj razvitek gotovih vlog, ki jih mora v času, v katerem začuti neko hrepenenje po njih, igrati. On slutí v sebi latentne energije gotovih do zdaj še v njegovi igri ne do izraza prišlih čustev in plastičnih izvajanj, ki bi jim mogel dati pristo pot pri ustvarjanju nekaterih navadno tipičnih vlog svetovne dramatične literature. Vodstvo bi moralo imeti za psiho igralca zadosti razumevanja in bi moralo iti v takem slučaju igralcu na roko, to se pravi, premeniti bi moralo, če treba, svoj repertoar in študirati ono stvar, v kateri želi igralec nastopiti.

Kako je bilo v tem oziru pri nas? Če je prišel igralec k vodstvu s predlogom, da bi igral to ali ono vlogo, ni kazalo vodstvo za to nikakršnega razumevanja, in uprizorila se je rajši neumna burka namesto predlagane drame, ki bi bila nudila občinstvu umetniškega užitka in dala igralcu priliko, da se razvije.

K tem, tu navedenim vzrokom, ki so zadržavali slovenskega igralca v njegovem razvitku, pa se je pridružilo še mnogo drugih, od katerih naj označim topot posebej le še zapostavljanje domačih slovenskih moči na korist Čehov, Hrvatov.

Čehi bi smeli pri nas zavzemati le drugo mesto, dokler imamo enako- ali pa celo večvrednih domačih moči. Ali tudi v tem pogledu se je postopalo pri nas ravno narobe.

Tako se je slovenska igralrska umetnost sistematično ubijala, namesto da bi se bila razvijala.

Kritika bi bila mogla tu v marsičem vplivati dobrodejno. Predvsem bi bila morala vedno poudarjati potrebo večjega števila dramskih predstav, namreč več uprizoritev ene in iste drame. Opozarjati bi bila morala občinstvo na to, da nam igralec na prvi predstavi še ne more nuditi onega, kar v svoji notranjosti slutí, čuti, da je njegova igra na premijeri šele surova skica, ki se bo od predstave do predstave razvijala v vedno popolnejšo in resničnejšo sliko. Morala bi pri nadaljnjih predstavah slediti igri posameznika z isto pozornostjo kakor pri prvi, da zabeleži vsak najmanjši napredek v igri igralca, in to ne le v teža lastno kontrolo, ki jo tako zelo potrebuje, če se hoče izpopolnjevati, temveč tudi v pouk občinstva, ki bi se pri tem šolalo, se učilo gledati igralca s pravimi očmi.

Narajša ni bilo nikdar poštenega, ker ni bilo prave dramatične šole. Ne bom pisal danes obširno o

tem posebno važnem vprašanju. Poudarjam le sledeče: dramatična šola bi naj vzgajala predvsem statisterijo in iskala pri tem obenem talentov. Kakor hitro se izkaže, da je ta ali oni nadarjen in dosti inteligenčen, naj bi se na stroške gledališke uprave poslal v velikomestno dramatično šolo. Nato naj bi šel za eno ali dve leti v angažma na kakšen provincijalni, najsibo nemški ali drugi oder, da se vrne nato k nam kot že odra vaje igralec. Njegov nadaljnji razvitek bi bila potem skrb gledališkega vodstva in vestne kritike. Za to nisem, da bi postavljali na naš oder začetnike, ki so komaj absolvirali dramatično šolo, in to iz že citiranih vzrokov, radi katerih se naše gledališče ne sme staviti v eno vrsto z nemškimi provincijalnimi gledališči.

A vse to bi bilo brez haska, če se ne postavi slovensko gledališče na trdna tla financijalne sigurnosti. Že te vsakoletne krize onemogočujejo vsako sistematično delo. Vse počitnice bi moralo gledališko vodstvo pripravljati naslednjo sezijo: sestavljati ensemble in repertoar itd., itd. Toda kako, če v počitnicah sploh nikakršnega vodstva ni in se niti ne vé, ali bo prihodnjo sezijo sploh gledališče igralo ali ne?

In potem duševno razpoloženje igralca. Če ga tare tekom vse sezije skrb, kako bo preživel počitnice in kako bo prihodnjo sezijo, ni mogoče, da bi bil pri svojem študiju zbranih misli. In če se reši kriza tudi, recimo, za dve leti, s tem igralcu še vedno ni pomagano. Kaj pa bo potem? Kaj bo na stara leta?

Ustvarite torej takšne pogoje, da bo slovenski igralec trdno nastavljen in da bo imel po gotovih službenih letih pravico do pokojnine, pa vam nihče ne bo uhajal v tujino, če so dani seveda tudi vsi že preje omenjeni pogoji za njegov umetniški razvoj.

Prikleniti ga seveda ne smete doma. Dajte mu možnost, da more po gotovem času nepretrganega delovanja na domačem odru za nekaj let v tujino, da se vam vrne tem bogatejši in popolnejši.

Končujem.

Skiciral sem na kratko napačni sistem bivšega vodstva slovenskega gledališča, ki je bil kriv stagnacije in skorajšnjega ruina naše dramatične umetnosti, in sem pokazal na pot, ki se mi zdi edino prava. Upam, da bo ta moj članek sprožil o slovenskem gledališču živahno debato, v kateri bomo prišli do jasnosti v tem, kaj moramo započeti, da si ustvarimo vredno torišče slovenske dramatične umetnosti.

M. Skrbinšek.

Mohorjeva družba. Nekaj ni prav! To se sliši. Kaj ni prav, tega ni povedal določno še nihče, dasi je zlepa ni ustanove, ki bi bila slišala toliko različnih, pametnih in nespametnih mnenj in predlogov, povedanih včasih dobrohotno in dostojno, včasih precej neotesano. Družba se je na vsa ta mnenja ozirala, ali pa se ni ozirala. V glavnem si je vendarle sama narekovala smer in obliko. Beseda v »mohorjanskem tonu« ni prazna fraza. Še hujša je (ali vsaj bila) tu pa tam idejna stran spisov. Značilen je ta pogovor slovenskih literatov: »Piši za Mohorjevo družbo!« — »Dà, prijatelj; a kako?« — »Spiši povest in dodaj eno 'Češčeno Marijo'.« In bili so, ki so pisali tako. Na ta način so hoteli biti bolj mohorjanski kot Družba sama. S tem bi pač bilo treba pomesti. Naj pišejo oni, ki pišejo, po vesti, in bodo dobro pisali. Ali ne ljubijo ljudje Detelove »Svetlobe in sence«